

Anteckningar förda vid föredrag i kulturhuset Kajutan den 10 oktober 2013.

Socionomen och Fredsforskaren Kerstin Schultz, med erfarenhet även från konfliktlösning på Balkan, talar under temat *Kvinnliga fredsröster från inbördeskrig och våld i Afrika*.

Arrangör: Fredsrörelsen på Orust

Föreläsningens rubrik utgör en plattform för Kerstin Schultz' (KS) inledande meningar:

"De kvinnliga fredsrösterna talar ett helt annat språk, ifråga om lösningar på krig, än vad vi medborgare får ta del av i olika massmedia. Där hörs männens och USAs röster och vedergällning betraktas av dem som en självklarhet. Men kvinnorna har höjt sina röster och fått goda resultat".

KS har stor kunskap om utvecklingen i Liberia. Även om hon ännu inte besökt landet har hon haft kontakt med framstående personer därifrån samt har följt den forskning, som ägnas åt att belysa det starka fredsarbete, som kvinnorna i Liberia genomfört. KS omnämner de samtal hon haft med både presidenten Ellen Johnson och flera kvinnliga ministrar, vilka beskrivit metoden för förändringsarbetet mot fred. Viktig är insikten bland de liberiska kvinnorna, att allting inte kan ändras på en gång, att positionerna får flyttas fram så sakta, "bit för bit". Manliga ministrar har respekt för sina kvinnliga kolleger.

Hur har då detta kvinnliga fredsarbete gått till?

HÖJ DIN RÖST – denna uppmaning blir som ett mantra och KS låter oss lyssna till en kampsång i dess anda, att flickor skall resa sig upp och tala så det hörs. "Find your voice och speak up, together!" uttryckte sig tre starka röster och nobelpristagare 2011, Ellen Johnson Sirleaf och Leymah Gbowee, Liberia och Tawakkul Karman, Jemen

KS visar oss en videoupptagning av Leymah Gbowee och hennes vitalitet och kraft framgår tydligt. Vi får också se en kort amatörfilm tagen, troligen i Monrovia, i Kongo samma situation, grymt krig, såsom en realistisk bild av en sanslöst kaotisk mördarsituation, där unga pojkar med Kalashnikovgevär som leksaker, skjuter vilt omkring sig in i folkmassor. Både denna film och de krigsskildringar, som ordinära medborgare i t ex vårt land kan ta del av, inger blott stort missmod och tvekan om något kan förändras. Det är ofta stereotypa skildringar av män, soldater, rebeller, djupt bekymrade diplomater. För att få lite jämvikt kan journalister eller nyhetsmedia låta visa några kvinnor, ofta i bakgrunden men i sammanhang med misär, lidande, barn som är sjuka och skadade. Således en destruktiv bild som skapar känslan av att det saknas lösningar. En bild av att kriget skall bestå.

KS visar istället en sammanställning av Internationella samfundets förslag till visioner för en fredsprocess:

- Fredssamtal
- Eldupphör
- Fredsöverenskommelser
- Avväpning
- Demobilisering och återintegrering av flyktingar och soldater
- Sannings- och försoningskommissioner
- Allmänna val
- Reträtt av internationell inblandning

Ett samhälls historia, säger KS, dess kulturella situation och lokala levnadsregler bestämmer hur det konkreta fredsarbetet på basplanet bäst sker – därför blir ofta utomnationell inblandning inte någon framgångsrik lösning. Civilsamhället måste få en plats i allt fredsarbete. KS hänvisar till sin erfarenhet av att utbilda höga militärer, vilka blott har rudimentär insikt om denna freds faktor.

KS har stor kunskap om kvinnors betydande men obekräftade och osynliga roll i krig. Kvinnorna bevarar en basstruktur för samhällets både överlevnad och fortbestånd, de mobiliserar livskraften, tar hand om barnen, sörjer för mat och sjukvård, ofta med mod och okonventionella metoder. De använder helt enkelt sin lokalkännedom, har informationskanaler, som t ex inte FNs fredsarbetare förfogar över. En ickevåldslig protestform, som först använts av indiska kvinnor inom flera konfliktområden, är att många kvinnor samlas, sitter stilla och tyst. Soldater och poliser blir ofta förvirrade och handlingsförlamade: Vad gör man med kvinnor som inget gör? Vedergällning mot dem kan inte tillämpas. KS exemplifierar från Indien, där vattenförsörjningen vid ett tillfälle fått en lösning genom en sådan ickevåldsaktion.

KS redovisar flera fredsorganisationer, som arbetar enligt denna ickevålds-princip.

Kvinnor i svart startade i Israel 1988. Palestinska och israeliska kvinnor genomför tillsammans tysta protester varje fredag mot ockupationen. Liknande skedde i Serbien och var av betydelse för försoningsprocessen där. KS påpekar vikten av att öva att inte bli provocerad, att på Västbanken kunna avstå från att gengälda att den våldsammaste gruppen, de illegala bosättarna, t ex bespottar demonstranterna. KS ger ett motsatt exempel från Västbanken, där en demonstration med stenkastning skedde istället för ickeprovokativt beteende, vilket medförde motattacker från israelerna med tårgas. I Kongo sökte kvinnor upp kvinnor, man ”knackade dörr”, för att ge stöd efter bestialiska övergrepp. KS betonar den makt som finns i ickevåldsmetoderna.

Den kongolesiska nunnan Angélique Namaika har fått FNs flyktingpris för sitt arbete att hjälpa flera tusen kvinnor att överleva fasansfulla övergrepp av den beryktade Herrens befrielsearmé, (Se bl a SvD 30 september 2013).

Ännu en kvinnoorganisation är COCAFEM, som organiserar kvinnor i både Kongo, Burundi och Rwanda. Kvinnor på båda sidor i konflikten arbetar tillsammans medan männen krigar.

KS upprepar, att kvinnors arbete under konflikter osynliggörs. En viktig uppgift är att gömma män och söner från att tvångsrekryteras. Få rapporter finns tillgängliga. Ellen Johnsons och Leymah Gbowees arbete i Liberia, beskrivet i såväl bokform som i många intervjuer, utgör därför en viktig inspiration för många kvinnor.

En viktig medborgarrörelse är "Kvinnor i vitt". Leymah Gbowee är traumapedagog och aktivist och har organiserat många kvinnor i denna rörelse genom att gå runt med flygblad till kyrkor och moskéer. KS ger oss en djupare beskrivning både av hur kvinnors identitet stärktes i denna gemenskap samt av hur själva det stora ickevåldsarbetet bedrevs – för att nå fram till freden i Liberia, 2003. Stora grupper av kvinnor, i vita T-shirts, "besatte" t ex fiskmarknaden i Monrovia, dag efter dag, stillasittande med böner och sånger och med ett enda stort, envist krav på FRED NU. De besatte en fotbollsplan som presidenten dagligen for förbi, och de vällde ut på gator och torg, trots att presidenten Charles Taylor förbjudit detta. De krävde att få träffa honom personligen för att förhandla om fred. Efter denna envisa uttrötningstaktik fick de till slut audiens. Motkravet blev dock, att kvinnorna också måste förmå rebellerna att komma till förhandlingsbordet. Med detta lyckades de.

Förhandlingar kom igång i Ghanas huvudstad Accra. KS ger oss en brännande bild av hur svår och näst intill omöjlig ändå denna process var, trots det stöd kvinnorna fick av den enda kvinnliga ministern Grace Minor och en av fredssamtalsledarna general Abubakar. Många försvårande faktorer ingick i dessa fredsförhandlingar, som skedde i Ghana. Charles Taylor fick lämna förhandlingarna, han var förklarad som krigsförbrytare och kallades hem en period. Militärerna i sin tur ville inte ha fred, de satt tryggt och lugnt i ett lyxhotell i Accra. I Liberia pågick kriget och de förhandlande kvinnorna fick desperata SMS hemifrån. Dessa kvinnor satt ändå kvar i sin protestaktion trots att hettan var olidlig. De ockuperade slutligen entrén till konferenshotellet. Desperationen steg dock, och Leymah G företog sig en dramatisk, instinktiv tabubelagd handling, som innebar att hota med att klä av sig naken inför alla männen vid förhandlingsbordet. Den religiöst-mytologiska föreställningen bland befolkningen är, att mannen fått sitt liv av en kvinna, och om en kvinna tar av sig naken tar hon därmed tillbaka det liv hon gett mannen. Sådan makt har de vuxna kvinnorna. Detta agerande är ett tydligt exempel på att kulturell lokalkännedom har en betydelse och vikt, som en utomnationell "hjälpare" aldrig skulle kunna bistå med.

Ett fredsfördrag skrevs till slut under.

Liberias kvinnor ville dock ha mer inflytande, nu i uppbyggnaden av ett sargat och krigshärjat land. Från regeringens sida fortsatte däremot samma traditionella synsätt att internationell rådgivning skulle ske, t ex föreslogs experter från Kosovo. Detta misslyckades och Liberias egna kvinnor fick kallas in för arbetet med avvapning och demobilisering. Men det behövdes mer nytänkande och okonventionella metoder för att ett land, så splittrat av åratals

inbördeskrig, skulle enas, och Leymah G drev på att rebellerna måste återintegreras. Stort arbete lades således ner på att kontakta och samtala med dessa i många fall unga krigiska pojkar utan trygghet och hemvist, för att de skulle klara att fredligt återförenas med sitt land.

KS upprepar några gånger frågan "Varifrån kommer pengar till alla dessa moderna vapen, som unga rebellarméer förfogar över?"

Om man återgår till FNs punkter över fredsuppbyggande insatser inses hur oändligt mycket både idémässigt och strukturellt konkret arbete, som måste göras – av kvinnorna. Många män var fortfarande sysselsatta i krig på andra platser. Den absurda situationen föreligger att krig utgör ett arbete, "männen har något att göra", de får lön. I hemlandet däremot måste det basala återskapas, matproduktion, sjukvård och skolor, demokratiska val. Leymah Gs positivt mobiliserande attityd går inte att överskatta. Hon talade till folket oavbrutet, underströk samarbetets vikt. Hennes idé att ge alla kvinnor, som deltog i "Kvinnor i vitt"-upproret, ett identitetskort gav också ökad självkänsla, en verklig identitet. Hon propagerade för att "ingenting är omöjligt", "vi kan skapa fred tillsammans", och manade "höj era röster". Hon spred också kunskap om FNs resolution 1325, om nödvändigheten av kvinnors delaktighet i alla moment för att uppnå fred.

En organiserad sexstrejk blev kortvarig men en mediasuccé för rörelsen. Metoden var att bykvinnorna sa att de fastade och därför inte kunde ägna sig åt nöjen.

KS ställer frågan till auditoriet, "Vad händer med kvinnor som är duktiga och som vill ha makt och inflytande?" "Jo, dom får priser". "Vad händer sedan?" "Vad gör du, och du och du, vad gör vi andra??" "Vad kan vi ändra på i vårt eget samhälle?" "Utbildningen är viktig", säger KS, "hur ser vi på hur unga flickor lever idag?" "Vi, vanliga människor, bör höja våra röster, lägga oss i, uttrycka vår åsikt och stå för den!"

Efter en kort paus sker återsamling med många frågor.

Just vad vi, vanliga människor, kan göra, väcker tankar i publiken, både positiva och tvehågsna. Krigsproblematiken känns oändligt stor. De liberiska kvinnorna har visat vägen, varför finns inte motsvarande krafter i Syrien, varför samlar inte vi oss, från många länder, som förfasar oss över vad som sker, i stora skaror och åker dit och uppträder ickevåldsligt? Finns det syriska organisationer, som man skulle kunna kontakta? Kongos situation blir belyst, hur kriget sammanhänger med de enorma naturtillgångarna, metaller och diamanter. Att det finns en guerillamaffia, som flyttar sig till områden, där krig råder. Och all internationell inblandning, som förvärrar situationen. Hur ter sig inblandningen av Sveriges vapenexport till olika krigshärdar? Vad betyder det, att Sverige i förhållande till sin folkmängd är tredje största vapenproducerande land i världen. Och industrin är utlandsägd!

Allt detta är nästan en icke-fråga i vårt land nu. Krigets ansikte har också förändrats, förr var det soldat mot soldat, nu är det civila samhället och de vanliga medborgarna drabbade.

Varför startar krig? Frågan upprepas. KS återger forskning från Balkan kriget, där omfattande intervjuer skett med lokalbefolkningen och just denna fråga ställts:

”När och hur började kriget?”. En generell uppfattning finns, att det är uppstår krig på grund av motsättningar mellan religioner och mellan etniska grupper. Det förbluffande och tankeväckande svaret var: ”Kriget började egentligen, när demokratiska val skulle hållas. Då beordrades vi av olika styrande grupper, hur vi skulle rösta, vilka som var vänner, vilka som var fiender. Om vi inte lydde, följde sanktioner”.

Sanktioner saknas däremot i FN-resolution 1325. Den kan ostraffat negligeras av alla regeringar. Och än idag hålls kvinnor utanför fredsförhandlingar och säkerhetsarbete.

Ett tema under frågestunden var att försoningsarbetet är en nödvändighet, att bekräftelse först sker av lidandet och orättvisorna men att båda sidor måste lyssna på varandras berättelser.

Dagens föreläsning har ett ofrånkomligt feministiskt perspektiv – det är kvinnor som skapat fred i Liberia – men det är en feminism, som ser samverkan mellan kvinnligt OCH manligt perspektiv som nödvändigt för en hållbar fred.

Vid anteckningarna Birgitta Edvinson